

ПЕТРУ РАБІНОВИЧУ – 80 РОКІВ

Від редакції. У жовтні 2016 р. виповнилося 80 років від дня народження голови наукової ради нашого журналу – доктора юридичних наук, академіка НАПрН України, заслуженого діяча науки і техніки України, професора Петра Мойсейовича Рабіновича. Вітаючи його з такою подією, редакція часопису пропонує увазі читачів підготовлений одним із його колишніх студентів – кандидатом юридичних наук В. С. Бігуном, – нарис науково-педагогічної діяльності ювіляра, а також тематику сформульованих ученим новелізованих наукових положень.

ГОРДІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА

В. БІГУН
*кандидат юридичних наук,
магістр кіномистецтв
(Інститут держави і права НАН України)*

Особистість правознавця – одна з сутнісних основ юридичної науки. Такою особистістю є академік Петро Мойсейович Рабінович. Мені пощастило з 1992 р. навчатися у нього, а згодом і співпрацювати з ним: спочатку як студенту й науковому учню, а потім – як молодшому колезі. Отож пропоную увазі читачів ювілейний нарис, спробу відобразити окремі сторінки творчості цієї зірки сучасної вітчизняної юридичної науки, доповнені особистими враженнями.

Початок. Осінній Львів. Франковий університет. Актова зала центрального корпусу – будівля колишнього Галицького сейму. У цей будинок, який став нині храмом науки, непросто відкрити двері. Вони важкі, наче обтяжені трьома з лишком віками. Менш важкі, але не менш високі, й двері навчальних аудиторій. Одна з них вщент заповнена першокурсниками юридичного факультету. Викладач розпочинає читати курс теорії держави і права. Насправді ж, не читати, а оповідати – без папірців, виразно, осмислено, захоплююче. Юридичні терміни поступово перевтілюються в поняття, наче оживаючи у розумі: «державна – організація політичної влади...», «загальносоціальне право – це певні можливості учасників суспільного життя...». Із часом забувається, що аудиторія ледь освітлена, що надворі – дощ; відчувається світло знання – ось що таке освіта.

Минає час. Зростає інтерес. Виникають запитання. Народжуються відповіді. Пошук кличе до бібліотеки. Триває правопізнання. Після лекцій деякі студенти буквально біжать до неї, аби першими дістатися й до друкованих джерел знань – чи то посібників, чи то праць класиків. Читання дає новий матеріал для

© В. Бігун, 2016

подальшого осмислення. Осмислення та дискусій, які не обмежуються лише межами семінарів. Чудово, що є ще один форум спілкування – студентський науковий гурток із теорії держави і права. Тут коло однодумців перетворюється на організований колектив – наукове співтовариство. За всім цим стоїть Педагог і Науковець – Професор. Так він, між іншим, творить те, що називається науковою школою. У цьому випадку – це те, що можна позначити як одну з суттєвих основ Львівської школи права.

Ці рядки – авторські спогади 1992-го року. Можливо, вони відображають закономірності десятиліть, що повторюються. Можливо, саме таким було вхідження в юридичну науку й самого ювіляра, яке він майстерно відтворював і щодо нас, створивши традицію...

Становлення. Народжений восени 1936 р. у Києві, син офіцера Червоної Армії, П. М. Рабінович влітку 1954 р. приїжджає до Львова, де у Франковому університеті розпочне вивчення правознавства. Маловідомо, що цій події передувало його прагнення вступити на філософський факультет Київського університету (Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Щоправда, здійснити цей задум не вдалося, але інтерес залишився. І, до речі, реалізовувався, коли ювіляр уже в зрілі роки – у 2002 р. – вперше запровадив на Львівському юридичному факультеті курс «Філософія права». Саме любов до мудрості, осмислення реальності, зокрема правової, її змоглядне конструювання – такі необхідні риси філософа-аналітика згодом утвердять його як одного з провідних сучасних українських фахівців із теорії права – сфери, в якій успіх і визнання неможливі без його філософського осмислення.

Саме у студентські роки сформувалося покликання Петра Мойсейовича до наукових пошуків у праві. Як відзначав через півстоліття один із його однокурсників, «з-поміж нас були такі, чиє покликання міг розпізнати кожен. Чи й не від самого початку наш студентський загальний визнавав за П. Рабіновичем обов'язок інтелектуальної праці: бути йому професором та й годі <...>. Він справдив наші прогнози: став відомим ученим і залишився душею нашого товариства, і в чомусь його символом» [1].

У ті роки становлення фахового інтелектуального потенціалу ювіляра активізувалося у згаданому студентському науковому гуртку, старостою якого він був упродовж усього часу навчання на юридичному факультеті. Керівниками ж гуртка були тоді доценти В. Г. Сокуренько та Н. І. Тітова, а з 1958 р. – відомий вітчизняний правознавець професор П. О. Недбайло. Саме під його педагогічним впливом відбувалися формування і розвиток теоретико- й філософсько-правового світогляду П. М. Рабіновича. Петро Омелянович Недбайло керував підготовкою доповідей учасниками цього гуртка

Професори П. Рабінович (праворуч) і Ф. Сендс (Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015 р.)

(а також, до речі, й дипломної роботи ювіляра), читав лекції з проблем теорії права на випускному курсі. Усе це ставало вагомим складовим елементом формування унікальної школи дослідницького правового мислення.

Наукова співпраця Вчителя й учня з роками лише утверджується: професор П. О. Недбайло, очоливши вже у 1960 р. кафедру теорії держави і права Київського університету, продовжував співпрацювати цього разу вже зі своїм молодшим колегою. Відтак закономірним був вступ П. М. Рабіновича до аспірантури саме з теорії держави і права провідного тоді центру вітчизняних юридичних досліджень – Інституту держави і права Академії наук Союзу РСР (м. Москва). Керівниками аспіранта були науковці цього Інституту – М. П. Лебедев, а пізніше – О. А. Лукашова (нині відомий фахівець із теорії прав людини).

Велика наука. Лаконічність виразів, ясність думки, глибина аналізу П. М. Рабіновичем явищ реального та ідеального правового світу вражає й донині. У цьому міг переконалися кожен, хто мав нагоду, для прикладу, слухати наукові доповіді та навчальні виступи метра. Одним із доказів цього є його постійно удосконалюваний посібник з основ загальної теорії права та держави, який з 1992 р. витримав загалом десять перевидань у різних містах України: Києві (1992, 1993, 1994, 1995, 2001), Львові (1992, 2007, 2008), Бородянці (1993), Одесі (2002), Харкові (2002, 2005), Тернополі (2007).

Усе зазначене – це результат не лише яскравих здібностей, чи то генетично успадкованих, чи то розвинутих, а й практичного фахового досвіду ювіляра. Здобувши в 1959 р. диплом юриста, він працює (за державним скеруванням) адвокатом у м. Нововолинську та у смт. Стара Вишва Волинської області (до 1962 р.), а пізніше – патентознавцем на київських підприємствах (до осені 1966 р.). Водночас заочно навчається у згаданій аспірантурі, яку завершує захистом кандидатської дисертації «Законность и целесообразность в советском праве». Відтак – на запрошення декана юридичного факультету Львівського університету (Львівський національний університет імені Івана Франка) В. Г. Сокурєнка – повертається до Alma Mater, де працює асистентом, доцентом, а згодом (після захисту у 1979 р. докторської дисертації на тему «Упрочение законности – закономерность социализма (вопросы теории и методологии исследования)»), – професором кафедри теорії та історії держави і права (нині – кафедри теорії та філософії права).

У 1992 р., коли створюється Академія правових наук України, він обирається її членом-кореспондентом, а у 2009 р. – її дійсним членом (академіком). Як фахівець із загальної теорії та філософії права і держави (особливо теорії прав людини), він опублікував понад 940 наукових праць, зокрема: 30 монографій та 25 навчальних посібників (індивідуальних і колективних).

Цей хронологічний виклад варто доповнити нарисом змісту наукової творчості ювіляра. Як зазначив академік В. Т. Нор, наукову діяльність П. М. Рабіновича можна розділити на три етапи [2]. Перший тривав із другої половини 1960-х років до кінця 1970-х рр.. Він був насичений дослідженнями теоретичних проблем законності (зокрема, її співвідношення з доцільністю), емпіричного (кількісного) визначення її рівня, ефективності засобів забезпечення, закономірностей у суспільстві, яке тоді йменувалось «соціалістичним». У зв'язку з цим розроблялася і ширша проблема методологічного рівня – загальна концепція

державно-правових закономірностей. Результати тих розвідок, що були опубліковані автором у двох монографіях (1975 і 1979), і нині використовують науковці.

Другий етап припадає на 1980-ті роки. У цей час основним предметом досліджень П. М. Рабіновича стала низка проблем філософсько-правового рівня, як-от: об'єктивне і суб'єктивне у праві; час у правовому регулюванні; аксіологія права й інших юридичних явищ. Результати цих напрацювань було представлено, зокрема, у постановці й розробленні питання про так званий потребовий підхід до виявлення цінності позитивного права та й загалом його соціальної сутності, а отже, і сутності будь-яких державних чи юридичних явищ; у конструюванні емпірично фіксованих показників цінності позитивного права – цінності особистісної, групової (особливо – класової) та загальносоціальної. Деякі з цих результатів було оприлюднено 1985 р. у третій індивідуальній монографії вченого – «Социалистическое право как ценность» (у 2006 р. її перевидано в Одесі в серії «Антологія юридичної думки»). Вони використовувалися, зокрема, й у наступних кількарічних конкретно-соціологічних дослідженнях аксіологічних засад правосвідомості молоді Львова, які виконувалися під керівництвом професора П. М. Рабіновича із залученням студентів-гуртківців та дипломників.

Що ж стосується, до речі, потребового дослідницького підходу, то його розвиток й авторська реалізація у подальших теоретико-правових дослідженнях стали, можна сказати, позитивним науковим кредо Петра Мойсейовича. Згодом (2011 р.) він відверто позиціонує такий підхід як конкретизацію історико-матеріалістичної парадигми і на його основі сконструює так зване «потребове праворозуміння» (2013 р.)

Із початку 1990-х років і донині триває третій етап наукової творчості ювіляра. Основним об'єктом його досліджень стають основоположні («природні», «загальносоціальні», «соціально-природні») права людини – насамперед у їхньому загальнотеоретичному осягненні, включно з філософсько-правовим виміром. У зв'язку з цим робиться спроба закласти підвалини сучасної вітчизняної загальної теорії таких прав. І деякі її положення вже тоді було включено П. М. Рабіновичем до концептуально й методологічно реформованого (порівняно з радянським періодом) згадуваного вище навчального посібника з основ загальної теорії права і держави. Згодом цю працю було відзначено спеціальним дипломом на V Всеукраїнському конкурсі на краще юридичне видання (2003), а його посібник «Права людини і громадянина» (2004, у співавторстві) нагороджується дипломом на VI такому конкурсі.

Науковець також двічі стає лауреатом престижної Премії імені Ярослава Мудрого, присуджуваної Національною юридичною академією України і Президією АПрН України (2004, 2011).

І тут не можна не згадати про те, що, за свідченням ювіляра, величезний вплив на його творчість справили численні монографічні праці одного з лідерів (можна сказати, – класика) вітчизняної теорії права радянського періоду – професора Сергія Сергійовича Алексєєва (праці якого були оприлюднено в 10-томному виданні, опублікованому у Москві у 2010 р.). Петро Мойсейович мав можливість не раз спілкуватися з С. С. Алексєєвим у Львові й у Свердловську – причому не тільки під час наукових і навчальних заходів, а й, між іншим, у спільних туристичних походах у Карпатах та на Уралі...

Наукова школа. Аби краще зрозуміти особистість П. М. Рабіновича як науковця, ще раз звернімося до постаті одного з його наукових учителів. Про наукову складову особистості професора П. О. Недбайла ювіляр, як автор статті до 100-річчя від дня народження свого вчителя (2007), напише: «Усе життя П. Недбайло займався викладацькою діяльністю, вихованням наукових кадрів. І в цьому яскраво виявилась його творча індивідуальність, методична майстерність, тактовність та доступність. Й не випадково чимало студентів Львівського та Київського університетів, які навчались у П. Недбайла, згодом присвятили себе саме тій науці, яку він їм викладав; багато з них із часом стали докторами юридичних наук – теоретиками держави і права (М. В. Вітрук, М. І. Козюбра, В. В. Кравченко, О. А. Лукашова, В. А. Патюлін, А. С. Піголкін, В. Г. Сокурєнко, О. В. Сурилов» [3], та й сам ювіляр. Загалом під керівництвом П. О. Недбайла майже 20 аспірантів підготували кандидатські дисертації.

Майже те саме можна сказати й про нашого ювіляра. Він – як науковий керівник або ж як консультант – безпосередньо сприяв підготовці й захисту кандидатських дисертацій з теорії держави і права або з філософії права Г. Г. Шмельовою, Л. А. Луць, Є. І. Федиком, В. М. Косовичем, І. М. Панкевичем, Н. М. Раданович, Ю. П. Лободою, О. В. Грищук, С. Є. Федиком, Л. В. Ярмол, С. П. Добрянським, О. З. Панкевичем, А. В. Рабінович, С. П. Рабіновичем, М. Б. Рісним, Т. І. Пашуком, І. Я. Сенютою, Р. Б. Сивим, Д. А. Гудимою, С. О. Верлановим, Т. І. Дудаш, Т. Т. Полянським, О. В. Соловійовим, В. В. Гончаровим, О. М. Луцівим, С. Б. Цебенко, С. Б. Ратушною, Т. В. Бачинським та іншими, а також докторських дисертацій М. А. Дамірлі і В. М. Косовичем. Значна частина цих здобувачів під час їхнього навчання на юридичному факультеті Львівського університету працювали у студентському науковому гуртку з теорії держави і права, яким упродовж 45 років опікувався П. М. Рабінович.

Загалом професор П. М. Рабінович підготував 25 кандидатів та два доктори юридичних наук.

Фундаментальні ідеї та наукове визнання, талановиті учні – ось що становить основу наукової школи дослідника. Її базою також стала зініційована й очолювана ювіляром із 1996 р. Львівська лабораторія прав людини Академії правових наук (з 2001 р. – Львівська лабораторія прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України). У цій Лабораторії сформувалося нове покоління сучасних науковців – теоретиків і філософів права, котрі здійснюють плідну дослідницьку роботу. Вона стала науково-концептуальним центром загально-теоретичних досліджень цієї проблематики, результати яких оприлюднено на сьогодні у 45 випусках її «Праць». Під керівництвом П. М. Рабіновича співробітники Лабораторії у 1997 р. вперше в Україні розпочали переклад і публікацію державною мовою рішень Європейського суду з прав людини, роблячи їх доступними для широкого загалу вітчизняних юристів. Ця діяльність триває, так чи інакше, й нині. (Нагадаю, для прикладу, триваючі у Львові вже більше п'яти років поспіль щорічні Міжнародні форуми з практики Європейського суду з прав людини, в організації й проведенні яких завжди беруть безпосередню участь науковці Лабораторії).

Професор П. М. Рабінович відомий як учений і в інших країнах. Його праці публікувалися у зарубіжних юридичних наукових журналах, зокрема у Німеч-

чині (1964, 1977, 1988), Польщі (1977, 1989), Канаді (1999), Великій Британії (2015). Рецензії на його монографії друкувалися у Болгарії (1975), Чехословаччині (1976), Німеччині (1977), Угорщині (1980), Польщі (1995). П. М. Рабінович вельми знаний серед російських колег-теоретиків: у радянські часи статті науковця та рецензії на його книги неодноразово публікувалися у провідних періодичних фахових виданнях, а також наукових збірках у Москві, Ленінграді, Свердловську, Саратові, Ярославлі, Красноярську, Омську. Він виступав із лекціями та доповідями й у країнах далекого зарубіжжя: Німеччині (м. Бонн, 1995), США (м. Міннеаполіс, 1995), Угорщині (м. Будапешт, 2001, 2002), Великій Британії (м. Ноттінгем, 2000), Польщі (м. Жешув, 2001).

Від теорії – до практики права. Професор П. М. Рабінович вирізняється неабиякою активністю й у впровадженні своїх наукових здобутків у вітчизняну державно-юридичну практику. Вже згадувалася його плідна публікаційна діяльність: в її основі – прагнення практичного застосування наукових ідей та рекомендацій. Зокрема, він брав участь у розробці проекту першого Закону України «Про вищу освіту» (1991), а також Зasad державної політики України в галузі прав людини (1999). Був членом Науково-консультативної ради при Верховному Суді України (2003–2005). За запитами Конституційного Суду України готував низку експертних висновків стосовно конституційних подань, які розглядалися цим органом. Отож є закономірним, що згодом його було відзначено Дипломом Голови Конституційного Суду України, Почесною грамотою Міністра юстиції України (2003), а також нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2004).

Він удостоєний почесного звання «Заслужений професор Львівського університету» (2002). А у 2007 р. Указом Президента України йому було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

У 2017 р. академіка П. М. Рабіновича нагороджено орденом «За заслуги» III ступеня «за значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток України, вагомі трудові здобутки та високий професіоналізм».

Та чи не найважливішим видається те, що наукова постать П. М. Рабіновича як професора й нині залишається зразковою. І не лише для його студентів, наукових учнів, колег, для яких він виступає надихаючим наставником і водночас суворим, але доброзичливим критиком. Він часто друкується; його наукові розвідки очікуються й читаються із неабияким інтересом. Відтак тішить те, що й зараз професор Петро Рабінович провадить інтенсивну наукову й педагогічну діяльність, реалізуючи свої творчі ідеї, активно реагуючи на актуальні суспільні проблеми з позицій загальнотеоретичного праводержавознавства та філософії права.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Чуприна В.* Хризантеми, або З любов'ю до тебе, наша незабутня юності / В. Чуприна // *Освіта.* – 2005. – № 16.
2. *Нор В. Т.* Сторінки наукової біографії / В. Т. Нор // *Петро Мойсейович Рабінович. Матеріали до наукової біографії.* – Л., 2006.
3. *Рабінович П. М.* Пам'яті вчителя (до 100-річчя від дня народження професора Петра Омеляновича Недбайла) / П. М. Рабінович // *Вісник Львівського університету. Сер. юрид.* – Л., 2007. – Вип. 44.

REFERENCES

1. Chupryna V. Khryzantemy, abo Z lyubovyu do tebe, nasha nezabutnya yunoste [Chrysanthemum, or With Love to You, Our Unforgettable Youth], *Osvita*, 2005, no. 16.
2. Nor V. T. Storinky naukovoï biohrafyi [Pages of the Scholarly Biography], *Petro Moïseyovych Rabinovych. Materialy do naukovoï biohrafyi*, Lviv, 2006.
3. Rabinovych P. M. Pamyati vchytelya (do 100-richchya vid dnya narodzhennya profesora Petra Omelyanovycha Nedbayla) [In Memory of My Teacher (to the 100th Anniversary of the Birth of Professor Petr Omelyanovych Nedbayl)], *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya yurydychna*, Lviv, 2007, Issue 44.

ТЕМАТИКА ІННОВАЦІЙНИХ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, СФОРМУЛЬОВАНИХ ПРОФЕСОРОМ П. М. РАБІНОВИЧЕМ (1966–2016 рр.)¹

Основоположні права людини

• Професор Герш Лаутерпахт, колишній студент юридичного факультету Львівського університету, – перший (1945 р.) проєктант Загальної декларації прав людини «Професор Г. Лаутерпахт – автор ідеї і перший проєктант Міжнародного білля (Загальної декларації) прав людини» (*Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4*).

• Права людини (поняття, деякі класифікації, тенденції розвитку) «Права людини та їх юридичне забезпечення. Основи загальної теорії права і держави» (Київ, 1992).

• Сутність прав людини (соціально-антропна) «Соціальна сутність прав людини» (*Юридичний вісник України. – 2005. – № 14*).

• Економічні права людини (поняття) «Права людини та їх юридичне забезпечення. Основи загальної теорії права і держави» (Київ, 1992).

• Зміст і обсяг прав людини (поняття) «Здійснення прав людини в Україні: проблеми обмежування» (Львів, 2001).

• Гідність людини (поняття) «Право людини на компенсацію моральної шкоди» (*Юридичний вісник України. – 2002. – № 2*).

• Уся новітня історія людства є історією боротьби за межі здійснення прав людини «Основні права людини (загальнотеоретична характеристика)» (*Вісник Академії правових наук України. – 1994. – № 2*).

• Межі здійснення прав людини (поняття, класифікація) «Межі здійснення прав людини (загальнотеоретичний аспект)» (*Вісник Академії правових наук України. – 1996. – № 6*).

• Підстави та принципи обмежування здійснення прав людини (поняття, види) «Здійснення прав людини в Україні: проблеми обмежування» (Львів, 2001).

---

¹ У дужках позначено джерело першої публікації положення.

• Обмежування здійснення прав людини – найактуальніше, найгостріше питання сучасної праволюднинної проблематики *«Межі здійснення прав людини (загально-теоретичний аспект)»* (Вісник Академії правових наук України. – 1996. – № 6).

• Європейські стандарти прав людини *«Європейські стандарти прав людини: онтологічні, гносеологічні та праксеологічні аспекти»* (Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3).

• Міжнародні стандарти прав людини (поняття, ознаки, класифікації) *«Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація»* (Антропология права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи). – Львів, 2013. – Вип. VIII).

• Національна імплементація міжнародних стандартів прав людини (поняття, стадії, засоби) *«Проблеми юридичного забезпечення прав людини (загально-теоретичний аспект)»* (Український часопис прав людини. – 1995. – № 2).

• Права націй (поняття, види) *«Права людини та їх юридичне забезпечення. Основи загальної теорії права і держави»* (Київ, 1992).

• Права людства (поняття, види) *«Права людини та їх юридичне забезпечення. Основи загальної теорії права і держави»* (Київ, 1992).

• Основоположні обов'язки людини (поняття, класифікації) *«Права людини та їх юридичне забезпечення. Основи загальної теорії права і держави»* (Київ, 1992).

• Природно-правовий простір *«Правовий простір (до загальнотеоретичної інтерпретації)»* (Юридичний вісник України. – 2016. – № 12).

• Верховенство права (поняття) *«Конституційний принцип верховенства права»* (Юридичний вісник. – 1997. – № 3).

• Верховенство права (як соціальний феномен) *«Верховенство права як соціально-правовий феномен (контури ідеалу)»* (Право України. – 2010. – № 3).

• Верховенство права (підходи до інтерпретації) *«Верховенство права: сучасні вітчизняні підходи до інтерпретації»* (Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 2).

• Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького суду та Конституційного Суду України (Вісник Конституційного Суду України. – 2006. – № 1).

Виступ П. Рабіновича
на науковій конференції (2003 р.)

Філософія права

• Предмет філософії права *«Філософія права: деякі наукознавчі аспекти»* (Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 1).

• Праворозуміння (поняття, основні причини та нездоланність плюралізму) *«Праворозуміння: сутність класифікації, нездоланність плюралізму»* (Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2007. – № 5).

- Неокласичні різновиди праворозуміння «Деякі сучасні концепції права в Росії та Україні (у світлі потребового праворозуміння)» (Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 1).
- Потребове праворозуміння «Деякі сучасні концепції права в Росії та Україні (у світлі потребового праворозуміння)» (Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 1).
- Еквівалентність задоволеності потреб суб'єктів в одержанні благ як сутнісна ознака правовості явищ «Деякі сучасні концепції права в Росії та Україні (у світлі потребового праворозуміння)» (Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 1).
- Поняття права в інтерпретації Страсбурзького суду (Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 2).
- Соціально-природна правова система суспільства (загальнотеоретична характеристика) (Українське право. – 2008. – № 1).
- Діалектика приватного і публічного у природному праві «Природне право: діалектика приватного й публічного» (Право України. – 2004. – № 9).
- Природно-правовий світогляд (поняття, ознаки) «Правовий світогляд (соціально-природна інтерпретація)» (Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 2).
- Позитивне право як явище суспільної свідомості «Право как явление общественного сознания» (Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 1972. – № 2).
- Розуміння у праві «Проблеми розуміння в правовому регулюванні» (Известия высших учебных заведений. Правоведение, 1988. – № 5).
- Час у праві «Время в правовом регулировании (философско-юридические проблемы)» (Известия высших учебных заведений. Правоведение, 1990. – № 3).

Методологія і методика правознавчих досліджень

- Державно-правові закономірності (поняття, види, механізм дії, механізм використання) «Упрочение законности – закономерность социализма (вопросы теории и методологии исследования)» (Львов, 1975).
- Державно-правові закономірності (поняття, види) «До питання про специфіку державно-правових закономірностей» (Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 1974).
- Поняття і структура (склад) методології правознавства «Основи загальної теорії права та держави» (Київ, 1994).
- Світоглядно-концептуальний підхід у правових дослідженнях (поняття, види) «Філософія права. Част. 1–2. Філософія права як наука. Гносеологія права» (Львів, 2013).
- Закони і принципи діалектики в правових дослідженнях (за матеріалами рішень Страсбурзького Суду) «Практика Страсбурзького Суду як втілення законів діалектики у пізнанні права» (Юридичний вісник України. – 2009. – № 15).
- Дослідницькі методи у правознавстві (поняття, види) «Філософія права. Част. 1–2. Філософія права як наука. Гносеологія права» (Львів, 2013).
- Дослідницькі засоби у правознавстві (поняття, види) «Філософія права. Част. 1–2. Філософія права як наука. Гносеологія права» (Львів, 2013).

- Потребовий підхід у правових дослідженнях «Социалистическое право как ценность» (Львов, 1985).
- Діяльнісний підхід у правових дослідженнях (Вестник Львовского ун-та. Сер. юрид. Вып. 22. – 1983).
- Семіотичний підхід у правових дослідженнях «Проблемы теории законности развитого социализма» (Львов, 1979).
- Герменевтичний підхід у правових дослідженнях «Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект» (Право України. – 2001. – № 11).
- Соціальна сутність правових і державних явищ як пріоритетний аспект їх наукового дослідження (антропо- і соціально-потребова методологія її виявлення «Соціальна сутність держави: до методології дослідження» (Право України. – 2001. – № 8).
- Методологічна дисципліна у правових дослідженнях (її постулати) «Основи загальної теорії права та держави» (Київ, 1994).
- Методологічні аномалії у правових дослідженнях «Основи загальної теорії права та держави» (Київ, 1994).
- Методика вимірювання рівня законності «Уровень законности: понятие и методика измерения» (Проблемы теории социалистического государства и права. – Москва, 1977).
- Методика вимірювання ефективності юридичних гарантій законності «Эффективность юридических гарантий законности (к методике измерений)» (Проблемы правоведения. Вып. 36. – Киев, 1977).
- Методика вимірювання ефективності заходів юридичної відповідальності «Эффективность юридической ответственности (общая методика измерений)» (Проблемы социалистической законности. Вып. 4. – Харьков, 1979).
- Методика вимірювання ефективності процесуальних норм «Эффективность процессуальных норм: критерии и показатели» (Проблемы социалистической законности. Вып. 17. – Харьков, 1986).
- Методика вимірювання ефективності рішень Страсбурзького Суду «Эффективность решений Европейского суда з прав людини (спроба вимірювання)» (Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 2).
- Трансформація методології сучасного правознавства «Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи» (Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 4).

Позитивне право, правове регулювання

- Універсальна (гранично загальна) теорія права «Проблема формування універсальної теорії права як спільної концептуальної основи теорій національного права і міжнародного права» (Право України. – 2013. – № 5).
- Цінність позитивного права (поняття, критерії, різновиди) «Социалистическое право как ценность» (Львов, 1985).
- Власна цінність позитивного права «Социалистическое право как ценность» (Львов, 1985).
- Інструментальна (службова) цінність позитивного права «Социалистическое право как ценность» (Львов, 1985).

- Цінність позитивного права для: а) індивідів; б) соціальних груп; в) суспільства (поняття, показники) *«Социалистическое право как ценность»* (Львов, 1985).
- Сфери правового регулювання та їх межі *«Сферы и пределы правового регулирования: понятие, виды, факторы развития»* (XXII съезд КПСС и развитие теории государства и права. – Свердловск, 1987).
- Якість правового регулювання (поняття, складники) *«Основы заглавной теории права та держави»* (Київ, 1994).
- Ефективність правового регулювання (поняття, критерії) *«Теоретичні питання ефективності правового регулювання»* (Проблеми правознавства. Вип. 13. – 1972).
- Деякі тенденції розвитку вітчизняного позитивно-правового регулювання *«Законодавство сучасної України: до характеристики тенденцій розвитку»* (Вісник Академії правових наук України. – 1996. – № 7).
- Семіотичні властивості юридичних норм *«Проблемы теории законности развитого социализма»* (Львов, 1979).
- Матеріальність і процесуальність юридичних норм як їх співвідносна (релятивна) властивість *«Про матеріальні і процесуальні властивості юридичних норм»* (Проблеми правознавства. Вип. 20. – Київ, 1971).
- Оціночні юридичні норми (соціально-змістовна сутність) *«Социалистическое право как ценность»* (Львов, 1985).
- Цілі правових актів (регулятивна природа) *«О юридической природе целей правовых актов»* (Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 1971. – № 5).
- Конкретизація юридичних норм (поняття, види) *«Проблемы теории законности развитого социализма»* (Львов, 1979).
- Критерії відповідності нормативно-правових актів законам *«Законность правотворчества»* (Актуальные проблемы юридической науки на этапе развитого социализма. – Харьков, 1985).
- Критерії відповідності національного законодавства міжнародно-правовим актам (міжнародним стандартам) *«Законодавство України та норми міжнародного права: критерії відповідності»* (Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом. – Київ, 1998).
- Колізії між законністю та доцільністю у правовому регулюванні (неминучість виникнення, причини, шляхи подолання) *«Колізії між законністю та доцільністю як постійно відтворювана проблема правового регулювання»* (Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 4).
- Доцільність застосування юридичних норм (поняття, показники, критерії, гарантії) *«Юридичні гарантії доцільної реалізації норм радянського права»* (Проблеми правознавства. – 1968. – Вип. 10).
- Тлумачення-роз'яснення змісту юридичних норм (герменевтичні закономірності) *«Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект»* (Право України. – 2001. – № 11).

Методика викладання та вивчення загальної теорії права і держави

- Антропоцентрична модернізація світоглядно-концептуальної спрямованості, змісту і структури курсу *«Загальна теорія права та держави»* «Права

людини та їх юридичне забезпечення. *Основи загальної теорії права і держави*» (Київ, 1992).

- Викладання прав людини (особливості методики) «*Права і свободи людини: загальні принципи викладання у навчальних закладах*» (Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 3).

- Викладання практики Європейського суду з прав людини в юридичних ВНЗ (особливості методики) «*Знання практики Європейського суду з прав людини як передумова ефективного використання механізму їх здійснення в Україні*» (Право України. – 2009. – № 4).

- Практичні завдання на семінарських заняттях з теорії держави і права. (*Проблеми правознавства*. – 1974. – Вып. 28).

- Технічні засоби в правовому навчанні (методика застосування) «*О применении технических средств в преподавании юридических дисциплин (к разработке методики)*» (*Проблеми правознавства*. – 1984. – Вып. 42).

- Комплексні дипломні роботи з теорії права (особливості методики підготовки) «*Методика подготовки комплексных дипломных работ на основе социологических исследований и внедрение их результатов в практику*» (*Актуальные проблемы высшего юридического образования*. – Свердловск, 1982).

- Правове навчання школярів (методичні аспекти) «*Удосконалювати методику правового навчання школярів*» (*Радянське право*. – 1981. – № 7).

Бігун В. С. Гордість вітчизняної теорії права

Анотація. Нарис науково-педагогічної діяльності академіка П. М. Рабіновича, доповнений тематикою сформульованих ученим новелізованих наукових положень, приурочений до 80-річчя ювіляра.

Ключові слова: теорія права та держави, філософія права, наукова школа, особистість вченого-юриста.

Бигун В. С. Гордость отечественной теории права

Аннотация. Очерк научно-педагогической деятельности академика П. М. Рабиновича, дополненный тематикой сформулированных ученым новализированных научных положений, приуроченных к 80-летию юбилея.

Ключевые слова: теория права и государства, философия права, научная школа, личность ученого-юриста.

Bihun V. The Glory of the Ukrainian Theory of Law

Summary. An essay on the scholarly and pedagogical activity of academician P. M. Rabinovych, supplemented by scholarly novelty topical theses formulated by the scholar dedicated to his 80th anniversary.

Key words: theory of law and state, philosophy of law, school of thought, the personality of jurist.